

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсия Саидова Шаҳноза Икромидиновна дар мавзуи: «Синтез, таҳқиқи аминокетонҳои 2,3-дигидробензо [β]тиофенӣ ва 1-тиохроманӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯйи ихтисоси 02.00.03 – Химияи органикӣ пешниҳод гардидааст

Пайвастаҳои ҳалқагии органикии сулфурдор сол то сол бо аҳамияти назарявӣ амалии худ бештар диқатҷалбкунанда мебошад. Дар асоси ин таҷриба дар баробари синтези пайвастаҳои гетеросиклии сулфурдор омӯзиши қобилияти реаксионии онҳо, раванди самти стереохимия ва синтези моддаҳои фаъоли биологӣ аз он ҷумла пайвастаҳои табииро ташкил медиҳад. Бояд қайд кард, ки дар асоси пайвастаҳои органикии сулфурдор реаксияҳои нави органикӣ ва реагентҳои нави самарабахш ҳосил карда мешавад, ки онҳо дар синтези органикии ҳозиразамон бо муваффақият истифода мешаванд [73].

Муваффақиятҳои ин самт синтези органикӣ ва химияи органикии назарявиро бо андозаи муайян пурра мегардонад. Инкишофи корҳои синтезӣ дар ин самт инчунин бо талаботи хоҷагии халқ дар моддаҳои фаъолнокии биологӣ ва зидди корозионӣ равшан ифода ёфтааст, ки бо бисёр синфҳои пайвастаҳои сулфур хос аст.

Ҳангоми коркарди маҳсулотҳои нафтӣ, масалан ингибиторҳои корозионӣ, як қатор бартариҳои мушаххас мавҷуд аст: одатан онҳо захираҳои нестанд ва дар таркибашон пайвастагӣҳо мавҷуданд, ки бо таркиби нафт мувофиқ буда, сифати маҳсулоти истеҳсолшударо паст намеkunанд.

Аз ин рӯ, ҳадафи таҳқиқоти Саидова Ш.И. ин коркарди методикаи синтез, омӯзиши атсилҳосилаҳои 1-тиаинданӣ, 1-тиаинденӣ ва 1-тиохроманӣ, муайян кардани қобилияти реаксионии онҳо мебошад.

Объекти таҳқиқот пайвастаҳои сулфурдори таркиби нафт: бензо[β]тиофенҳо(1-тиаинденҳо) ва 2,3-дигидробензо [β]тиофенҳо(1-тиаинданҳо) ва қатори 1-тиохроманҳо ба ҳисоб меравад.

Мавзуи (предмети) таҳқиқоти диссертант ин Синтези ҳосилаҳои 2,3-дигидро бензо [β]тиофенҳо, омӯзиши ҳосиятҳои физикӣ-химиявии моддаҳои ба дастовардашуда ва инчунин дарёфти моддаҳои аз ҷиҳати биологӣ фаъол мебошад.

Навгони илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки:

1. Бори аввал реаксияҳои 1-тиаинденҳо, 1-тиаинданҳо ва 1-тиохроманҳо бо спиртҳои якума ва кислотаҳои карбоксилӣ омӯхта шуданд.

2. Шароитҳои оптималии алкилиронӣ ва атсилиронӣ, инчунин омилҳои таъсиркунанда ба самти ҷойгиршавӣ муайян карда шуданд. Алкилбензо[β]тиофен ва ҳосилаҳои онҳо, ки бо радикалҳои дарози карбогидридӣ пайвастагӣҳои сулфурорганикиро ташкил меkunанд, ҳосил карда шуд.

3. Бори аввал атсилиронии 2,5-диалкил-, 3-арил-1-тиаинданҳо ва 3-арил-1-тиаинденҳо дар миқдори изофаи моддаи атсилкунанда ва катализатор гузаронида шуд. Муайян карда шуд, ки диалкил- ва 3-арил-1-тиаинданҳо, диатсилҳосилаҳои 1-тиаинденгҳоро тавассути реаксияҳои дегидрогенонӣ ва кандашавии гурӯҳҳои арилӣ ва аз 3-арил-1-тиаинденҳо диатсилҳосилаҳои он ҳосил карда мешаванд.

4. Усулҳои синтези 3-арил-1-тиаинданҳо ва сулфонҳои онҳо ба воситаи арилиронии 1-тиаинденсулфонҳо муайян шудаанд. Роҳ ва усулҳои синтези мақсаднок дар асоси ҳосилаҳои гуногун (алкил-, атсилҳосилаҳо, S-дибромҳо ва α -бромкетонҳо, α ва β -аминокетонҳо ва сулфонҳои онҳо, моддаҳои дорои хосиятҳои амалан пураарзиш) пайдо карда шуд.

5. Таъсири мутақобилаи атсилҳосилаҳои 1-тиаиндан ва 1-тиохроман бо бром омӯхта шуда, вобастагии самти реаксия аз ҳалкунанда ва дарозии қисми карбогидридҳои гурӯҳи атсил нишон дода шудааст. Бо истифода аз S-бромҳосилаҳои синтезшудаи атсетил-1-тиаинданҳо ва 1-тиохроманҳо сулфоксидҳои нодир ҳосил карда шуд.

6. Бори аввал сулфокислотаҳои нафти ва намакҳои онҳо бо роҳи гидролизи минбаъдаи ҳосилаҳои сулфони концентрати пайвастаҳои сулфурароматии нафти ҳосил карда шудаанд. Дар ин асос 1,1-диоксидҳои атсетилкарбинолҳосилаҳо, аминокетонҳо ва аминоспиртҳои нафти синтез шудаанд.

7. Бори аввал робитаи таъсири электронии байни атоми сулфури гетеросикли бисикли β -пиперидокетон ва қобилияти бедардкунӣ (анестезии) бофтаи бадан ва сусткунии раванди зангзанӣ дар маҳлули кислотаҳо муайян карда шуд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо ва маълумотҳои бадастомада бо усулҳои замонавии физикӣ-химиявӣ таҳқиқот, коркарди статистикӣ натиҷаҳо таъмин ва асоснок карда шудааст. Барои муайян намудани сифатан ва миқдоран таркиби массаи реаксионӣ диссертант аз усулҳои зерини таҳлил истифода кардааст: хроматографияи газӣ-массе (дар таҷҳизоти «Кристалл 2000»), спектроскопияи массавӣ (дар таҷҳизоти «Хроматэк-Кристалл 5000М» бо информатсияи NIST 2012), РМЯ-спектрометрия (дар таҷҳизоти «Bruker AM-500» бо частотаи қорӣ 500 ва 125 МГц).

Хулоса автореферати қори диссертасионии Саидова Шаҳноза Икромидиновна дар мавзӯи: «Синтез, таҳқиқи аминокетонҳои 2,3-дигидробензо [β]тиофенӣ ва 1-тиохроманӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзадӣ аз рӯи ихтисоси 02.00.03 – «Химияи органикӣ», пешниҳод шудааст, қори илмӣ баитмом расида мебошад. Аз ҷиҳати ҳаҷм, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ, навоарӣ ба тамоми талаботи «Низомнома дар бораи тартиби додани унвонҳои илмӣ»-и Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023 №295 барои рисолаҳои номзадӣ тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад. Муаллифи

он аз рӯйи ихтисоси 02.00.03 – «Химияи органикӣ» сазовори дараҷаи илмӣ дараҷаи илмӣ номзадӣ аз рӯйи ихтисос мебошад.

Такриздиханда:

Н.и.х. кафедраи ташҳиси клиники озмоишгоҳи

МДТ ДДТТ ДДТТ ба номи

Абӯалӣ ибни Сино

Маҳкамзода Бихамида Ҳусайн

Суроға: 734012, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

шаҳри Душанбе, н. Шоҳмансур

2-юм гузаргоҳи М. Назаршоев,

хонаи 3

Тел.: (+992) 93 537 74 72,

Е-mail: mahkamova.bikhamida@mail.ru

Имзои Б.Ҳ. Маҳкамзода -ро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати рушди кадрӣ МДТ "ДДТТ ба номи

Абуалӣ ибни Сино", н.и.т.

Суроға: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

шаҳри Душанбе, н. Сино, куч. Сино 29-31

Тел.: (+992) 446 600 3977, 235 34 96,

Е-mail: info@tajmedun.tj

"28" 05 соли 2025

- Сафаров Б.И.